

Ana Pavlič

Roland Barthes: Mitologije.

Ljubljana: Krtina, 2015.

210 strani (ISBN 978-961-260-086-0), 25 EUR

Premisleke Rolanda Barthesa (1915–1980), ki jih je med letoma 1954 in 1956 popisoval v mesečnih kolumnah francoskega časopisa *Les Lettres nouvelles*, je gnal občutek nestrpnosti zaradi navidezne in vsiljene naravnosti zgodovinsko skonstruiranih dejstev in podob, ki so se mu kazala v formah tiska, umetnosti in zdrave pameti. Takrat je Barthes med iskanjem ponavljanj, ki imajo pomen, izpostavil, opisal in demistificiral triinpetdeset različnih mitov; mitov ki buržoazno oziroma meščansko kulturo transformirajo v univerzalno ter nam s tem določajo smeri in meje naših delovanj. Ko so leta 1957 *Mitologije* izšle, jih je Barthes sestavil iz dveh delov; prvemu delu, ki ga sestavljajo njegovi že prej popisani (buržoazni) miti, je dodal drugi del knjige z naslovom *Mit danes*, v katerih nam avtor predstavi teoretsko sistematizacijo začetnih opisov, nas seznanj z jasnejšim metodološkim aparatom njegovega preučevanja ter nam nakaže nujnosti in pomanjkljivosti mitološkega raziskovanja. V svojem poskusu demistifikacije meščanske norme, ki je za Rolanda Barthesa predstavljala glavnega sovražnika, je avtor mite vsakdanjega življenja iskal znotraj različnih tiskanih člankov, med fotografijami v tednikih, na predstavah in razstavah, s čimer nam je dal že v prvem delu knjige slutiti to, kar je jasno (in večkrat) postuliral v kasnejšem teoretičnem zaključku, tj. da je mit lahko vse, kar je v pristojnosti diskurza (str. 165). Tako nas kot bralce ne presenečajo pronicljivi orisi širokega odra meščanskega spektakla in znakov, ki ga pomagajo ustvarjati in ohranjati, ko nam Barthes predstavlja mitološko v stvareh, ki se nam zdijo naravne, normalne ali celo nepomembne. Avtor nam v prvem delu knjige ponuja drugačen (mitologov) pogled na nam dobro znan in na videz enoumen svet, svet kot ga poznamo; svet oglaševanja pralnih praškov in detergentov; svet poudarjanja prodiranja posameznih sestavin lepotnih izdelkov v globino kože; svet Rimljanov, ki v filmu nosijo frufu in se potijo, ker toliko mislijo; svet, v katerem pisatelji (nadljudje, za razliko od navadnih ljudi) tudi na počitnicah delajo; svet, v katerem kritika svoje nerazumevanje povzdiguje na raven univerzalne percepcije (najprej smo skupaj nemočni, da smo nato skupaj inteligentni); svet univerzalnosti pravniške govorice, ki krepi oblast; svet vina, bifika in ocvrtega krompirčka, vse te slike tvorijo svet, ki mu je z uspešno mistifikacijo (to je s prehodom iz Zgodovine v Naravo) uspelo meščansko kulturo preobraziti v univerzalno (str. 15–165). Čeprav je od pisanja Barthesa minilo že dobrih šestdeset let, nam *Mitologije* kažejo (tudi) na dolgoživost mitov, ki so za ohranjanje posamezne ideologije (bolj) pomembni: marsovci, *Elle* in igrače nam tako še danes usmerjajo in kažejo meje naših pravih (ne)delovanj. Eseg o *mitu o marsovcih* nam na primer (po) kaže, da si malomeščanska ideologija zdravega razuma ni sposobna predstavljati *Drugega* in da je zato kot taka vedno nagnjena k (razrednemu) antropomorfizmu (str. 41). Pojasnimo: če bi bila naša zdravorazumska ideja o marsovcih in njihovih letečih krožnikih pravilna, bi bilo seveda tudi nujno, da bi na Marsu obstajali ljudje, ki so podobni nam, z religijo, podobno naši, in z zgodovino znanosti, ki je podobna naši, da bi sploh lahko iznašli medplanetarni leteči krožnik (str. 40). Roland Barthes je v knjigi za največjo zakladnico mitologij razglasil francosko izdajo revije *Elle*, za katero je na nekem mestu zapisal, da »ima v Franciji dolžnost, da družbi polaga račune za njeno usposobljenost« (str. 51), na drugem pa, da je »*Elle* časopis o dragocenih rečeh, njegova naloga je namreč ta, da svojemu številnemu bralstvu, večinoma iz delavskega razreda, predstavi sanje o tem, kaj je elegantno« (str. 111). »En roman – en otrok,« zapiše Barthes, ko omenjena revija na svoji naslovnici zbere sedemdeset romanopisk, ki so vse tudi matere, in nam tako razkrije, da morajo ženske romane odtehtati z otroki, zato da izpolnijo enega izmed najbolj močnih mitov naše dobe – mit o materinstvu (str. 51). Naslovnica *Elle* za Barthesa ni bila presenečenje, saj je v vsaki izdaji revije opazil posebnost njihovega dvojnega prizadevanja, ki ženske osvobaja samo

znotraj trdno zaprtega gineceja, ki bo jasno razločeval med žensko in moško naravo ter od prve zahteval priznanje obveznosti svoje (ženske) narave (str. 52), ki je za vse zgodbe, ki jih piše *Elle*, osnova za to, da lahko ženske potem svobodno ljubijo, pišejo in živijo. Če nas *Elle* z miti, ki jih predstavlja, vodi po poteh prave ženskosti, nas igrače, s katerimi se igrajo otroci, na življenje pripravijo opremljene z izkušnjo človeka lastnika, uporabnika, in ne človeka ustvarjalca. Barthes namreč pravi, da v igračah odrasli vidijo sebe, da igrače pomenijo nekaj podružbljenega in da nas že kot otroke vpeljujejo v svet funkcij, ki sicer veljajo za odrasle. Če mladim deklicam kot igračo ponujamo punčko, za katero mora skrbeti, mladim fantom pa gasilske postaje, policijske avtomobile in vojake, se ne moremo čuditi, da vzgajamo prihodnost, sestavljeno iz posnemalcev, in ne konstruktorjev sveta (str. 93). Gotovo lahko zapišemo, da je prvi ključni prispevek Mitologij ta, da nam je avtor s tem, ko jih je s pomočjo demistifikacije iztrgal iz varnega okolja Narave, pokazal tudi ideološkost govorice množične kulture. Za njegov drugi ključni prispevek k razumevanju in analiziranju družbe in vzrokov za (ne)delovanje posameznikov pa gotovo lahko štejemo njegovo izgradnjo teoretičnih konceptualnih ogródij za semiološko demontažo mitologij. Prav temu je v resnici posvečen zadnji del njegove knjige, v katerem se Barthes ukvarja tako s teorijo mitologij(e) kot z vlogo mitologa, ki ga Barthes nikakor ne razume kot od mitologije izzetega posameznika; po njegovem gre le za to, da se mitolog trudi, da izstopa iz *Zgodovine*, ki (bo) naturalizirana, kar v osnovi delovanje mitologov (razkrivanje mitologij) opredeljuje kot *a priori* politično. Za mitologijo kot teorijo Barthes pravi, da spada tako k *semiologiji* (kot delu formalne znanosti) kot tudi k *ideologiji* (kot delu zgodovinske znanosti). Od semiologije, kot jo je razvil Ferdinand de Saussure (ki se je sicer ukvarjal zgolj z enim semiološkim sistemom – jezikom), je Barthes prevzel tridimenzionalno shemo označevalca, označenca in znaka (kot asociativne vsote prvih dveh členov), s tem da je poudaril pomembno razliko: mitološki sistem sicer temelji na semiološki shemi, ki je obstajala pred njim (ali mit je semiološki sistem drugega reda), saj tisto, kar je v prvem sistemu znaka (asociativna vsota slike in pojma), v mitu postane preprost označenec (str. 170). Ideologija v mitologiji je tisto, kar se nam v vsakdanjem življenju kaže kot jasen mitski govor, ki pa je nemudoma transformiran v naravnega, zato se nam nikoli ne dozdeva kot motiv, vedno kot razlog. Pojasnjuje in utemeljuje nam svet, kot nam ga prikazuje. Barthes namreč pravi, da je govor, ki ga uporablja mit, *depolitiziran* v takšnem smislu, da nam ne omogoča svobodnega soustvarjanja sveta in odnosov, ukinja nam dialektiko in nas odvrča od vsega, kar ni neposredno vidno (str. 195–196). Ali nam ni Roland Barthes s tem, ko je popisoval mitološko ozadje (ne)naravnosti v naših odločitvah in ukinjanje vsakršne političnosti v našem delovanju, pravzaprav pokazal, da se bo premislek o (alternativnih) družbenih prihodnostih moral začeti (tudi) na polju mitologij? Od mita osvobojena govorica je namreč zgolj politična govorica – v njej govorimo ne zato in tako, da ohranjamo *sliko*, temveč zato in tako, da *preoblikujemo* našo realnost.